

ท้าวเวสสุวรรณเทพผู้ปกป้อง และเสริมสิริมงคล

ศิสุษา สงวนนาม¹ และพรรณวดี ขำจริง²

^{1,2} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
s6611149119@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

วิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาประวัติท้าวเวสสุวรรณ และความเชื่อของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ท้าวเวสสุวรรณเดิมเป็นพราหมณ์ชื่อกุเวร ซึ่งสร้างกุศลและสาธารณประโยชน์จนได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิก้า ทำหน้าที่ป้องกันภัยจากอสูร ตรวจตราโลกมนุษย์ และรายงานกรรมดีกรรมชั่วต่อเทวสภา นอกจากนี้ยังเป็นเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา และเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ความยุติธรรม และความเจริญรุ่งเรืองทางจิตใจ ความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณแพร่เข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่สมัยทวารวดี-ศรีวิชัย และได้รับการยกย่องในสมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์ ปรากฏในบทสวดอาถรรพ์ภูษิตร์ เพื่อป้องกันภัยและอมนุษย์ ในคติพราหมณ์-ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณคือกุเวรหรือไพศรพณ์ เจ้าแห่งขุมทรัพย์ และในลัทธิเต๋า ปรากฏเป็นเหวินเทียนอ่อง ผู้พิทักษ์ทิศเหนือ ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนการผสมผสานทางวัฒนธรรมและศาสนา ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และแสดงให้เห็นบทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้อง เสริมสิริมงคล และสร้างความมั่งคั่งแก่ผู้บูชา

คำสำคัญ: ท้าวเวสสุวรรณ ผู้ปกป้อง เสริมสิริมงคล

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษา (วิชาเอกสังคมศึกษา)

² อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาการศึกษา (วิชาเอกสังคมศึกษา)

Thao Wessuwan, the god who protects and brings good fortune

Sisusa Sanguannam¹ and Panwadee Khumjing²

^{1,2}Faculty of Education, Phuket Rajabhat University

s6611149119@pkru.ac.th

Abstract

This study aims to explore the history and beliefs surrounding Thao Wessuwan, regarded as a deity who protects and brings prosperity. This qualitative research found that Thao Wessuwan was originally a Brahmin named Kuvera, who performed charitable deeds and public services, eventually being reborn as a celestial being in the jatumaharajika heaven. He is responsible for protecting humans from demons, monitoring the mortal world, and reporting good and bad deeds to the divine council. Additionally, he serves as a guardian of Buddhism and symbolizes wealth, justice, and spiritual prosperity. The belief in Thao Wessuwan spread to Thailand during the Dvaravati–Srivijaya periods and gained prominence in the Sukhothai–Rattanakosin eras, appearing in the *Buddhist chant* for protection against dangers and supernatural beings. In Hinduism, he is known as Kuvera or Vaisravana, the lord of treasures, while in Taoism, he appears as Wen Tian Wang, the protector of the northern direction. These beliefs reflect the cultural and religious syncretism in East Asia and highlight Thao Wessuwan’s role as a protective deity who bestows prosperity and auspiciousness to his devotees.

Keywords: *Thao Wessuwan, god, good fortune*

1. บทนำ

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ฝังรากลึกและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยมาอย่างยาวนานนับร้อยปี โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน หรือสังคมส่วนรวม ความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดและส่งต่อกันมารุ่นต่อรุ่น เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจและเป็นที่พักพิงใจในยามที่เผชิญกับความไม่แน่นอนและความยากลำบากของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานแนวคิดและคติความเชื่อที่หลากหลาย ทั้งจากพุทธศาสนา พราหมณ์-ฮินดู รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่โบราณอย่างกลมกลืนและสมดุล ความเชื่อเหล่านี้ไม่ใช่เพียงแค่แสดงออกผ่านพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับโลกเหนือธรรมชาติ เป็นการสื่อสารระหว่างโลกมนุษย์และโลกวิญญาณที่ช่วยเติมเต็มความหวัง คลายความวิตกกังวล และสร้างหลักยึดทางใจให้แก่ผู้คนที่ดำเนินชีวิตในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ ด้านสังคม หรือแม้แต่ด้านจริยธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยมีความเข้มแข็งและสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมีความหวังและพลังใจ (พชรวิภา วัฒนกุล และคณะ, 2567) ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความนิยมในการบูชาท้าวเวสสุวรรณได้ขยายวงกว้างอย่างรวดเร็วและมีความเข้มข้นมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังจากที่โลกต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนต้องประสบกับความยากลำบากในการดำรงชีวิต ปัญหาด้านสาธารณสุขที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชีวิต รวมถึงความผันผวนและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคม ทั้งในด้านการเมืองและวัฒนธรรม สถานการณ์เหล่านี้ล้วนทำให้ผู้คนจำนวนมากหันมาให้ความสำคัญ และมีความเชื่อศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าสามารถมอบพลังทางใจให้แก่ผู้บูชา ให้การปกป้องคุ้มครอง และเป็นแหล่งพึ่งพิงในยามที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในชีวิต ท้าวเวสสุวรรณจึงปรากฏอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นองค์จำลองที่ประดิษฐานตามวัดวาอาราม หรือตามสถานที่สาธารณะ วัดดงมดที่ได้รับความนิยมทั้งในหมู่ประชาชนทั่วไปและนักสะสม การสักกายเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธา รวมไปถึงการจัดพิธีกรรมใหญ่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งตามวัดและสถานที่สำคัญทั่วประเทศ อีกทั้งยังมีการเผยแพร่เรื่องราวปาฏิหาริย์ ประสบการณ์ความศรัทธา และคำบอกเล่าจากผู้ที่เคยมีประสบการณ์ตรงผ่านสื่อสังคมออนไลน์หลากหลายช่องทาง ซึ่งช่วยขยายกระแสความเชื่อและศรัทธาในวงกว้างจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่ผสมผสานมิติทางศาสนา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างมีนัยสำคัญ (พชรวิภา วัฒนกุล, 2567) “ท้าวเวสสุวรรณ” ได้รับการยกย่องและนับถือว่าเป็นเทพผู้มีอำนาจและบทบาทสำคัญในการปกป้องคุ้มครองผู้คนจากภูตผีปีศาจ สิ่งอัปมงคล และอำนาจชั่วร้ายต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดภัยพิบัติหรือความทุกข์ยากในชีวิต อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภ ความมั่งคั่ง และความเจริญรุ่งเรืองตามความเชื่อที่ฝังรากลึกในคติพุทธศาสนา ท้าวเวสสุวรรณถูกจัดให้เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาล ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลทิศเหนือและรักษาความสงบเรียบร้อยในจักรวาลตามหลักธรรมและคติแห่งพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกัน ในคติของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณถูกมองว่าเป็นกษัตริย์แห่งยักษ์ผู้ทรงอำนาจที่มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินสมบัติและสิ่งของมีค่าให้ปลอดภัย ดังนั้นท้าวเวสสุวรรณจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่เทพเจ้าในเชิงพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สะท้อนถึงความเชื่อและความหวังของผู้คนที่ต้องการความคุ้มครอง ป้องกันภัย และการเจริญรุ่งเรืองในชีวิตประจำวัน บทบาทนี้ทำให้ท้าวเวสสุวรรณมีความสำคัญอย่างมากในพิธีกรรมต่างๆ การสักการะบูชา และเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (มหาชัย วชิรญาโณ, 2564 และปริวัตร พันธุ์เกษม, 2562)

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ
- 2) เพื่อศึกษาความเชื่อของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล

1.2 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณ เพื่อนำไปใช้เป็นองค์ความรู้ทางวิชาการและวัฒนธรรม
- 2) ทราบถึงความเชื่อของผู้คนที่มิต่อท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้อง และเสริมสิริมงคล ซึ่งสะท้อนคุณค่าทางสังคมและจิตวิญญาณ
- 3) ส่งเสริมความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม ที่หล่อหลอมให้ท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทเป็นเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล
- 4) ทราบถึงความแตกต่างและความเหมือนของมิติทางความเชื่ออย่างเป็นระบบและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
- 5) ส่งเสริมอนุรักษ์คติความเชื่อที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของไทยให้คงอยู่ต่อไปอย่างเหมาะสม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดความเชื่อตามศาสนาพุทธ พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ (2565) ศรีศักดิ์ วัลลิโถม กล่าวว่า “คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณที่แพร่เข้าสู่สังคมไทยพร้อมกับการรับเอาประเพณี วัฒนธรรมจากอินเดีย โดยพ่อค้าจากอินเดียนำรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณติดตัวมา ด้วยมีความเชื่อว่า เป็นเครื่องรางที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งร่ำรวย ได้แพร่หลายไปในสังคมวัฒนธรรมไทยตั้งแต่ยุคทวารวดี และสังคมในวัฒนธรรมศรีวิชัย ดังพบหลักฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณตามแหล่งชุมชนที่เคยเป็นเมืองท่าติดต่อกับต่างประเทศมาก่อนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 ทั้งในภาคกลางเช่น นครปฐม สุพรรณบุรี ลพบุรี และในภาคใต้เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบหลักฐานการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลและผู้พิทักษ์รักษาพุทธศาสนาร่วมกับโลกบาลองค์อื่น ๆ ที่เรียก จตุโลกบาลตามลัทธิพุทธมหายานและพราหมณ์- ฮินดูที่รุ่งเรืองในแถบเอเชียอาคเนย์” เอกสุดา สิงห์ลำพอง ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า “ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เช่น รูปท้าวเวสสุวรรณสลักอยู่บนกليبขนุนของปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” หลังจากนั้นคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลผู้ดูแลรักษาโลกประจำทิศเหนือและผู้พิทักษ์พุทธศาสนา เป็นที่นิยมแพร่หลายพร้อมกับการรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกา ดังมีเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณในพุทธประวัติปรากฏในหลักฐานต่างๆ นับแต่สมัยสุโขทัยลงมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์เช่นศิลาจารึกพระไตรปิฎกและวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ได้อธิบายความในพระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค ซึ่งกล่าวถึงท้าวเวสสุวรรณได้ถวายมนต์อาถรรพ์ปริตรแก่พระพุทธเจ้าเมื่อ ครั้งประทับอยู่ที่เขาชิลมกุฎ ใกล้กรุงราชคฤห์ สำหรับให้พุทธสาวกสวดป้องกันอันตรายจากยักษ์หรือมนุษย์ เปียดเบียน ใจความแห่งคำสวดเป็นคำมนัสการพระพุทธเจ้า เจ็ดพระองค์ มีพระโคตมพุทธเจ้าเป็นองค์สุดท้าย พร้อมทั้งพรรณนาคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า และกล่าวถึงท้าวจาดุมหาราชทั้ง 4 เคารพและนมัสการ พระพุทธเจ้า บทสวดนี้ได้นำมาใช้ในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์และพระราชพิธีอาพาธพินาศ ในปัจจุบันนำมา สวดในพิธีที่เรียกว่าสวดภาณยักษ์

2) แนวคิดความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กิตยวดี ชาญประโคน (2560) ปรากฏนามของเทพชั้นรองที่มีความสำคัญมากอยู่องค์หนึ่งคือ “เทพกุเวร” ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือและเทพแห่งความสมบูรณ์มั่งคั่ง ซึ่งความคิดนี้สืบทอดมาจากคตินับถือที่มีอยู่ในลัทธิพื้นเมืองของอินเดียและเข้ามาปะปนในศาสนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง ดังนั้นพระองค์จึงได้รับการยอมรับนับถือจากพ่อค้าชาวอินเดียทุกศาสนาในสมัยโบราณว่า เป็นเทพที่สามารถบันดาลให้ผู้ที่นับถือพระองค์ประสบความสำเร็จจากความมั่งคั่งจากการค้าได้ คติการนับถือพระกุเวรในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ได้ตกทอดมายังศาสนาพุทธและศาสนาเชน ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางเล่ม 1 กล่าวถึงเทพกุเวรว่า เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือ เป็นเจ้าแห่งขุมทรัพย์ มีชื่อเรียกหลายชื่อ คือ เวสสุวัณ ไภศรพณ์ ไวศรวัณ จินเรียก โต้เหวนหรือ โต้ปุ่น ญีปุ่นเรียก พิสมอน ชาวพุทธนับถือเทพกุเวรในนาม “ท้าวเวสสุวัณ” หรือ “เทพขัมภล” มีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและโลกบาลเช่นเดียวกันกับในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเมื่อ มีฐานะเป็นโลกบาล จะมีนามว่าท้าวเวสสุวัณหรือท้าวไพศรพณ์หรือท้าวกุเวร เมื่อมีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ตามลัทธิมหายานจะมีนามว่า เทพขัมภล

3) แนวคิดตามความเชื่อลัทธิเต๋า ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล (2553) กล่าวว่า “เหวินเทียนอ่อง” หรือ “เหวินเทียนหวัง” มีรากฐานมาจากการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนามหายานกับลัทธิเต๋า โดยเหวินเทียนอ่องถือเป็นหนึ่งใน “จตุโลกบาล” ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องรักษาพุทธศาสนาและดูแลความสงบเรียบร้อยของโลกมนุษย์ ตามคติความเชื่อของจีน เหวินเทียนอ่องเป็นผู้พิทักษ์ทิศเหนือและมีลักษณะเด่นในการถือ “ร่ม” ในระดับสังคม ประชาชนชาวจีนเชื่อว่า การบูชาเหวินเทียนอ่องสามารถนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่นคง และช่วยขจัดภัยพิบัติทั้งหลาย ดังนั้นตามวัดพุทธศาสนาในจีนและศาลเจ้าต่างๆ มักมีรูปเคารพของเหวินเทียนอ่องประดิษฐานอยู่ที่บริเวณทางเข้าประตูวัด เพื่อคุ้มครองป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจหรือสิ่งไม่เป็นมงคลเข้ามา นอกจากนี้ยังมีการประกอบพิธีบูชาเพื่อขอพรด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรือง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 พระครูอุดมชัยสาร อุณะหะ อนุตตโร (2564) เรื่องศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวัณ (ยักษ์) ในพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ท้าวเวสสุวรรณหรือในภาษาพราหมณ์เรียกว่า "ท้าวกุเวร" ถ้าในพระพุทธรูปจะเรียก "ท้าวไพศพ" เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่งภูตผีปีศาจทั้งหลาย เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เป็นหัวหน้ายักษ์ทั้งหลาย เป็นเจ้าแห่งทรัพย์

2.2.2 ภารดี มหาจันทร์ และคณะ (2560) เรื่องท้าวเวสสุวัณในสังคมและวัฒนธรรมไทย พบว่าเป็นเทพที่สามารถบันดาลให้ผู้ที่นับถือพระองค์ประสบความสำเร็จจากความมั่งคั่งจากการค้าได้ คติการนับถือพระกุเวรในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ได้ตกทอดมายังศาสนาพุทธและศาสนาเชน

2.2.3 ปรีวีตร ศิริเกียรติสกุล และอรอุษา สุวรรณประเทศ (2562) ท้าวเวสสุวัณคือใครในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและฮินดู พบว่า ท้าวเวสสุวัณ ในไตรภูมิภพบรรยายว่าท่านเป็นหัวหน้าของจตุโลกบาลเทพเวทวาท ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ปกครองยักษ์จึงทำให้มีปริมาณกายของท่านปรากฏให้พบเห็นได้ทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น บริเวณประตูทางเข้าวัด โบสถ์ วิหาร บางคราวอาจพบเห็นท่านในลักษณะรูปเคารพบูชาที่ตั้งอยู่ในเทวาลัย โดยรูปลักษณะของท้าวเวสสุวัณปรากฏในรูปลักษณะของยักษ์ยืนถือกระบองยาวหรือคทา

2.2.4 พุฑราไพ ประภัสสร และคณะ (2567) เรื่องจากยักษ์สู่เทพเจ้าแห่งโชคลาภ (ท้าวเวสสุวรรณ): บทบาทและอิทธิพลของท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทย พบว่า ท้าวเวสสุวรรณ เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 อธิบดีแห่งอสูร โดยเป็นเทพผู้ปกป้องพระพุทธรูป และ เป็นเทพผู้คุ้มครองโลกมนุษย์ คอยปิดเป้าสิ่งไม่ดีออกไปจากชีวิตของผู้ที่นับถือบูชา อีกทั้งยังเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภที่มีขุมทรัพย์มหาศาล

2.2.5 กิตยวัตติ์ ชาญประโคน (2565) เรื่องความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ในศาสนาพุทธท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่งเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และยังมีบทบาทในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนาและพุทธสถานอีกด้วย บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลนั้นแบ่งได้เป็นสองส่วนคือส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์และส่วนที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์นั้นท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่ร่วมกับจตุโลกบาลองค์อื่นๆคอยปกป้องการรุกรานของศัตรูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกอสูร โดยท้าวเวสสุวรรณทำหน้าที่อารักขาด้านทิศเหนือ นอกจากนี้ท้าวเวสสุวรรณยังมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในทิวสภของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พร้อมทั้งอารักขาพระอินทร์ด้วย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เอกสาร ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับท้าวเวสสุวรรณ ครอบคลุมทั้งประวัติความเป็นมาและความเชื่อในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล แหล่งข้อมูลหลัก ได้แก่ พระไตรปิฎก วรรณกรรมทางพุทธศาสนา หลักฐานทางโบราณคดี และงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกข้อมูลมุ่งเน้นเอกสารที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งด้านประวัติความเป็นมาและความเชื่อในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากเอกสารหลักฐานและเขียนเป็นความเรียง

4. ผลการวิจัย

ข้อที่ 1 ศึกษาประวัติท้าวเวสสุวรรณ พบว่า แนวคิดตามศาสนาพุทธ พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ (2565) ท้าวเวสสุวรรณเป็นมหาเทพผู้ปกครองยักษ์ ซึ่งยักษ์นั้นจัดเป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่งในชาดกพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องราวยักษ์ไว้โดยประการต่างๆ ตรัสถึงยักษ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้ากับพุทธบริษัท ทั้งแง่ดีและร้าย ในพระไตรปิฎกได้จัดเรื่องราวของยักษ์ไว้เป็นหมวด ชื่อว่า ยักษ์สังยุตต์ ยักษ์จัดเป็นอมนุษย์จำพวกหนึ่งที่มีเรื่องราวปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถา มีทั้งยักษ์ดี ยักษ์ร้าย เพราะยักษ์มีหลายประเภท เช่นยักษ์เสนาบดี ยักษ์บริวารรับใช้ ท้าวเวสสุวรรณ เป็นต้น ยักษ์เหล่านี้ได้ทำกุศลกรรมและอกุศลกรรม เป็นเหตุให้เกิดมาเป็นยักษ์แตกต่างกัน ตามปกติแล้วยักษ์เป็นพวกที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ความสามารถเกินกว่ามนุษย์ธรรมดา ยักษ์มีลักษณะกึ่งเทวดาหรือจัดอยู่ในจำพวกเทวดา ยักษ์จัดอยู่ในประเภทโอปปาติกโยนิ คือ พวกที่เกิดมาแล้วมีร่างกายเติบโตทันทีในตอนเกิด ไม่ต้องอาศัยอะไรทั้งหมด อาศัยแต่เพียงกรรมเก่าอย่างเดียว ถ้าหากได้ทำกรรมดีมาก่อนก็จะเกิดในกำเนิดของยักษ์ที่เป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ถ้าหากทำกรรมชั่วจะเกิดในกำเนิดของยักษ์ดิรัจฉาน ยักษ์มิได้อยู่คนเดียวเสมอ มีการรวมกลุ่มกัน หรือจัดแบ่งเป็นพวกตามลักษณะทางสังคมของยักษ์ ลำดับชั้นตามฐานะหน้าที่ และมีการประชุม เป็นต้น อันแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของยักษ์ที่มีต่อกัน ยักษ์ทุกคนมีหน้าที่เป็นบริวารของท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งเป็นหนึ่งในจตุโลกบาลผู้รับผิดชอบดูแลทุกข์สุขของมนุษย์และเทวดาในทิศเหนือ ในศาสนาพุทธกล่าวถึงความเป็นมาของท้าวเวสสุวรรณในอดีตชาติเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ กุเวร เป็นเจ้าของโรงที่บอ้อยทำ น้ำตาลถึง 7 โรง ได้ยกผลประโยชน์จากการทำ น้ำตาล 1 โรง ไว้ให้ทานแก่คนยากจนทั้งหลาย ต่อมากิจการดีมาจึงยกผลประโยชน์ทั้งหมดอีก 6 โรง สร้างสาธารณสถาน รักษาศีล ให้ทานและสร้างบุญกุศลทั่วไปจนตลอดชีวิต ด้วยผลแห่งบุญกุศลที่ทำไว้ได้ไปอุบัติเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา นามกุเวรเทพบุตร หน้าที่ของท้าวเวสสุวรรณในทางพุทธศาสนานั้นในฐานะที่เป็นโลกบาล ท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์และสวรรค์ไปพร้อมๆ กัน

ภาพที่ 2 ท้าวเวสสุวัณ วัดศรีสุนทร จ.ภูเก็ต
ที่มา: ศิสุษา สวงวนนาม, 2568 (ภาพจากสมาร์ทโฟน)

ภาพที่ 3 ท้าวเวสสุวัณ ควนยักข์กมลา จ.ภูเก็ต
ที่มา: ศิสุษา สวงวนนาม, 2568 (ภาพจากสมาร์ทโฟน)

3. ปางเทพบุตรสุดิเทพ ปางนี้จะเป็นเทพบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ รูปร่างองค์ท่านจะสีทอง สวมใส่ภูษาสีแดง อำนวยชัยให้พรแก่ผู้ที่มาขอในเรื่องความรัก คู่ครองความปรารถนาต่างๆ

4. ปางมนุษย์ ปางนี้จะช่วยให้ดำเนินชีวิตราบรื่น ทำสิ่งใดไม่มีอุปสรรค

4.1.2 แนวคิดตามศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู

พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ (2565) พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏฯ กล่าวถึงพระนามท้าวเวสสุวัณในอาถรรพณ์วิทยาสูตฺร พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคโดยบรรยายกำเนิดของท้าวเวสสุวัณว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่อุบัติมีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อกุเวรพราหมณ์ทำไร่ที่บ่ออัยชาย ได้สร้างโรงที่บ่ออัยประกอบเครื่องยนต์ 7 เครื่อง กุเวรพราหมณ์ได้ให้ผลกำไรซึ่งเกิดขึ้นที่โรงเครื่องยนต์แห่งหนึ่งแก่มหาชนที่มาแล้วได้กระทำบุญผลกำไร ผลกำไรที่มากกว่าได้

ตั้งขึ้นในที่นั่งจากโรงที่เหลื่อ กุเวรพราหมณ์เลื่อมใสด้วยบุญนั้นจึงถือเอาผลกำไรที่เกิดขึ้นแม่ในโรงที่เหลื่อให้ ทานตลอดสองหมื่นปี เขาได้ถึงแก่กรรมไปเกิดเป็นเทพบุตรชื่อกุเวรในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา หมายณะฉบับรามาศ เม นอน กล่าวถึงพระนามท้าวกุเวร ปรากฏในอุตตรกัณฑ์ ว่าเป็นตำแหน่งของเทพผู้เป็นหนึ่งในสี่ของจตุโลกบาล ในรา มายณะ บรรยายว่า ครั้งเป็นมนุษย์ท้าวกุเวรองค์นี้คือ ไวศรวิณ ผู้ซึ่งได้รับพรจากพระพรหมให้เป็นโลกบาล ตามการ วิเคราะห์ความเชื่อในตำนานเกี่ยวกับโลกบาลในยุคมหากาพย์ โดย ฌซพล ศิริสวัสดิ์ กล่าวว่ามิบทยาเป็น โลกบาล รักษาประจำทิศเหนือ เป็นเทพแห่งทรัพย์สินอันมีศักดิ์เท่าเทียมองค์อินทร์วรุณเทพ และยมเทพ ซึ่งมี ความ สอดคล้องกับเทวนิยายของ สมบัติ พลายน้อย ที่ออกเสียงพระนามของท้าวกุเวรองค์นี้ครั้ง เป็นมนุษย์ว่า ไวศรวิณ คือ นอกจากปลัสตัยผู้เป็นปู่จะให้ชื่อว่า ไวศรวิณ แล้วยังมีชื่อว่า กุเวร อีกด้วย และ ต่อมาจึงได้รับพรจากพระพรหม ให้เลื่อนขึ้นเป็นท้าวกุเวรดุแลโลกบาลทิศเหนือดังนี้ “วิศรพเป็นนามบิดา จึงออกนามว่า ไวศรวิณสรรพตี อีกตง ปรากฏนามมีทั่วทั้งแดนตรีชื่อว่ากุเวรเจนนธรรม” มหาภารตะ ฉบับกรรณ กุศลาสัย และ เรื่องอุไร กุศลาสัย ปรากฏ พระนามท้าวกุเวร ในวนบรรพ โดยบรรยายถึงดินแดนของท้าวกุเวรว่า ดินแดนของท้าวกุเวรผู้เป็นเทพเจ้าแห่ง ทรัพย์สินเงินทอง อยู่บนภูเขาไกลาส มีสระโบกขรณี มีบัวอันหอมประหลาด มีบิรวารได้แก่ เหล่ายักษ์และรากลส ดุแลรักษาอย่างเข้มแข็ง อีกทั้งยังปรากฏพระนามท้าวกุเวรว่าเป็นท้าวจตุโลกบาล ในตำนานทางฮินดูบรรยายว่าท้าว กุเวรเคยเป็นขโมยมาก่อน คือมีเรื่องเล่าว่าตอนที่ เป็นมนุษย์นั้น คินหนึ่งได้เข้าไปขโมยของในวิหารพระศิวะใส่ตะเกียง ภายในวิหารได้หมดลง ต้องจุดใหม่ถึงสิบครั้ง ด้วยการจุดไฟนี้ถือว่าเป็นความดี (เหมือนจุดบูชาพระศิวะ) จึงได้ไปเกิด เป็นท้าวกุเวร (กรมศิลปากร) รูปเคารพของท้าวกุเวร มักทำเป็นรูปคนแคระ ผิวกายขาว พระอุทรใหญ่ กายประดับ ด้วยอาภรณ์ต่าง ๆ มุทราประจำพระองค์คือ ปางประทานอภัย และ ปางประทานพร พระหัตถ์ถือคทา ทับทิม ผล มนะนาว หม้อน้ำ ภาชนะใส่ของมีค่า ถุงเงิน และพังพอน แสดงชัยชนะเหนือนาครผู้รักษาทรัพย์ใต้ดิน มักปรากฏอยู่ บริเวณทางเข้าศาสนสถาน เป็นการอำนวยการแก่ศาสนิกชน

แนวคิดตามลัทธิเต๋า ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล (2553) "เหวินเทียนหวัง" ท้าวเวสสุวัณ ในเทพนิยาย "ห้อง สิ้น" ของลัทธิเต๋า สมัยพระเจ้าโจ้วหวางแห่งราชวงศ์ซ่งทรงครองราชย์อยู่ประมาณ ก่อน ค.ศ. 1028 ที่เมืองเฉาเกอ พระองค์ไม่ทรงตั้งอยู่ในความยุติธรรม ราษฎรต่างเดือดร้อนกันทั่ว พวกขุนนางกราบทูลก็ไม่ทรงฟัง กลับกริ้วลงโทษ ถึงแก่ชีวิต บรรดาเหล่าหัวเมืองต่างแข็งเมือง พระองค์จึงส่งกองทัพไปปราบ โดยเฉพาะที่เมืองซีกี มีพระเจ้าโจ้วอู หวางแข็งเมือง พระเจ้าโจ้วหวางจึงทรงส่งกองทัพไปปราบ ขณะที่มีการรบติดพันอยู่นั้น ฝ่ายเมืองเฉาเกอกำลัง กองทัพมีน้อย นายทัพใหญ่จึงให้พี่น้องแซ่มัวหลี่สี่คนผู้รักษาป้อมด่านอยู่ที่เกียเหมงกวน ยกทัพไปช่วย ผู้ที่เป็นนาย ด่านชื่อคนแรก หมัวหลี่ซิง คนที่ 2 หมัวหลี่หุง คนที่ 3 หมัวหลี่ไห่(ตัวเหวินเทียนหวัง) คนสุดท้าย หมัวหลี่สั่ว (ทั้ง ท้าวจตุรบาลในตอนเป็นมนุษย์เป็นพี่น้องกันทั้ง 4 คน ในเทพนิยายห้องสิ้น) ทั้งสี่คนพี่น้องต่างมีวิชาเวทมนตร์และ อาวุธวิเศษแตกต่างกัน หมัวหลี่ซิงถือกระบี่สลักเป็นอักษรสี่ตัวคือ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ หากโยนขึ้นไปจะกลายเป็นงู เป็น เมฆหมอก เป็นลมพายุ เป็นไฟต่างๆและมีกระบองวิเศษคู่หนึ่งด้วย หมัวหลี่ไห่ มีริมเป็นอาวุธวิเศษกางขึ้นเมื่อใดจะ มีดไปทั่วท้องฟ้าและมีทวนเป็นอาวุธด้วย หมัวหลี่หุงมีพินและปรอทโยนขึ้นไปจะกลายเป็นข้างเผือกยักษ์ไล่แทงข้าศึก และกินคนใครมีฤทธิ์ก็สู้ไม่ได้ ส่วนน้องคนสุดท้าย หมัวหลี่สั่วมีอาวุธวิเศษเช่นกัน ในสนามรบปรากฏว่า "หวงเทียน หัว" บุตรหวงเพยหู่ฆ่า "หมัวหลี่ซิง" ตาย ส่วนอีกสามคน ถูก "เอียวเจี้ยน" ฆ่าด้วยอาวุธวิเศษเป็นหลักเพชรแทงยาว สิบนิ้ว ชื่อนายทหารทั้งสี่คนมีอยู่ในรายชื่อเพิงเสินเอี้ยนจำนวน ๓๖๕ คนด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการสงคราม "เจียงไท่ก่ง" จึงประกอบพิธีเรียกดวงวิญญาณของทั้ง ๓๖๕ ดวงให้มารับรางวัลและการลงโทษ ผู้ที่อยู่ฝ่ายพระเจ้าโจ้วหวางถือว่ามีความ ซื่อสัตย์ต่อเจ้านายจนตัวตาย ส่วนผู้ที่อยู่ฝ่ายพระเจ้าโจ้วอูหวางถือว่ามีความกตัญญูต่อเจ้านายและมีความ ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน ข้างพี่น้องแซ่มัวหลี่ ได้รับความดีความชอบในฐานะที่มีความซื่อสัตย์ต่อเจ้านายของตน จึงได้รับ

ตำแหน่งเป็น เทียนอ่อง (ราชาฟ้าทั้ง 4 ทิศ) ทั้งสี่ทิศและหมัวหลี่เห่ ได้ถูกสถาปนาเป็นเทพทวารบาลทิศเหนือ "ตัวเหวินเทียนหวัง"

ภาพที่ 4 ตัวเหวินเทียนหวัง ศาลเจ้ากั้วเทียนเก้ง (สะพานหิน) จ.ภูเก็ต
ที่มา: ศิสุชา สงวนนาม, 2568 (ภาพจากสมาร์ทโฟน)

ภาพที่ 5 ตัวเหวินเทียนหวัง ศาลเจ้าจ้วยตุ่ย จ.ภูเก็ต
ที่มา: ศิสุชา สงวนนาม, 2568 (ภาพจากสมาร์ทโฟน)

ข้อที่ 2 ศึกษาความเชื่อของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล พบว่า ความเชื่อตามศาสนาพุทธ พระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทฺโธ (2565) ศรีศักดิ์ วัลลิโกตม กล่าวว่า “คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณที่แพร่เข้าสู่สังคมไทยพร้อมกับการรับเอาประเพณี วัฒนธรรมจากอินเดีย โดยพ่อค้าจากอินเดียนำรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณติดตัวมา ด้วยมีความเชื่อว่าเป็นเครื่องรางที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองเรื่องทางการค้า คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งร่ำรวย ได้แพร่หลายไปในสังคมวัฒนธรรมไทยตั้งแต่ยุคทวารวดี และสังคมใน

วัฒนธรรมศรีวิชัย ดังพบหลักฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณตามแหล่งชุมชนที่เคยเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมาก่อนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 ทั้งในภาคกลางเช่น นครปฐม สุพรรณบุรีลพบุรีและในภาคใต้เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบหลักฐานการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลและผู้พิทักษ์รักษาพุทธศาสนา ร่วมกับโลกบาลองค์อื่น ๆ ที่เรียก จตุโลกบาล ตามลัทธิพุทธมหายานและพราหมณ์-ฮินดูที่รุ่งเรืองในแถบเอเชียอาคเนย์” เอกสุดา สิงห์ลำพอง ได้กล่าวไว้ เช่นเดียวกันว่า “ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เช่นรูปท้าวเวสสุวรรณสลักอยู่บนกลีบขนุนของปราสาทที่ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” หลังจากนั้นคติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลผู้ดูแลรักษาโลกประจำทิศเหนือและผู้พิทักษ์พุทธศาสนา เป็นที่นิยมแพร่หลายพร้อมกับการรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกา ดังมีเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณในพุทธประวัติปรากฏในหลักฐานต่างๆ นับแต่สมัยสุโขทัยลงมาจนถึงสมัย รัตนโกสินทร์เช่นศิลาจารึกพระไตรปิฎก และวรรณกรรมทางพุทธ ศาสนา ในพระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ได้อธิบายความในพระสูตรต้นปิฎก ที่ขนิภาย ปาฎิกวรรค ซึ่งกล่าวถึงท้าวเวสสุวรรณได้ถวายมนต์อาถรรพณ์ปริตรแก่พระพุทธเจ้าเมื่อ ครั้งประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ สำหรับให้พุทธสาวกสวดป้องกันอันตรายจากยักษ์หรือมนุษย์ เปียดเบียนใจความแห่งคำสวดเป็นคำมนัสการพระพุทธเจ้าเจ็ดพระองค์ มีพระโคตมพุทธเจ้าเป็นองค์สุดท้าย พร้อมทั้งพรรณนาคุณลักษณะของพระพุทธเจ้า และกล่าวถึงท้าวจตุมหาราชทั้ง 4 เคารพและนมัสการ พระพุทธเจ้า บทสวดนี้ได้นำมาใช้ในพระราชพิธีสมโภชฉัตรและพระราชพิธีอาพาธพินาศ ในปัจจุบันนำมา สวดในพิธีที่เรียกว่าสวดภาณยักษ์

ความเชื่อตามศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กิตยวดี ชาญประโคน (2560) ปรากฏนามของเทพชั้นรองที่มีความสำคัญมากอยู่องค์หนึ่งคือ “เทพกุเวร” ทรงได้รับการยกย่องให้เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือและเทพแห่งความสมบูรณ์มั่งคั่ง ซึ่งความคิดนี้สืบทอดมาจากคตินับถือที่มีอยู่ในลัทธิพื้นเมืองของอินเดียและเข้ามาปะปนในศาสนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง ดังนั้นพระองค์จึงได้รับการยอมรับนับถือจากพ่อค้าชาวอินเดียทุกศาสนาในสมัยโบราณว่าเป็นเทพที่สามารถบันดาลให้ผู้ที่มีบุญพระองค์ประสบความสำเร็จความมั่งคั่งจากการค้าได้ คติการนับถือพระกุเวรในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ ได้ตกทอดมายังศาสนาพุทธและศาสนาเชน ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางเล่ม 1 กล่าวถึงเทพกุเวรว่า เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือ เป็นเจ้าแห่งขุมทรัพย์ มีชื่อเรียกหลายชื่อ คือ เวสสุวรรณ ไทศรพนธ์ ไวศรวิณจินเรียก โต้เหวนหรือ โต้ปุ่น ภู่ปุ่นเรียก พิสมอน ชาวพุทธนับถือเทพกุเวรในนาม “ท้าวเวสสุวรรณ” หรือ “เทพขัมภล” มีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและโลกบาลเช่นเดียวกันกับในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเมื่อ มีฐานะเป็นโลกบาลจะมีนามว่าท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวไพศรพนธ์หรือท้าวกุเวร เมื่อมีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ตามลัทธิมหายานจะมีนามว่า เทพขัมภล

ความเชื่อตามลัทธิเต๋า ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล (2553) ความเชื่อเกี่ยวกับ “เหวินเทียนอ่อง” หรือ “เหวินเทียนหวัง” มีรากฐานมาจากการผสมผสานระหว่างพุทธศานามหายานกับลัทธิเต๋า โดยเหวินเทียนอ่องถือเป็นหนึ่งใน “จตุโลกบาล” ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องรักษาพุทธศาสนาและดูแลความสงบเรียบร้อยของโลกมนุษย์ ตามคติความเชื่อของจีน เหวินเทียนอ่องเป็นผู้พิทักษ์ทิศเหนือและมีลักษณะเด่นในการถือ “รม” ในระดับสังคม ประชาชนชาวจีนเชื่อว่า การบูชาเหวินเทียนอ่องสามารถนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่นคง และช่วยขจัดภัยพิบัติทั้งหลาย ดังนั้นตามวัดพุทธศาสนาในจีนและศาลเจ้าต่างๆ มักมีรูปเคารพของเหวินเทียนอ่องประดิษฐานอยู่ที่บริเวณทางเข้าประตูวัดเพื่อคุ้มครองป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจหรือสิ่งไม่เป็นมงคลเข้ามา นอกจากนี้ยังมีการประกอบพิธีบูชาเพื่อขอพรด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรือง

5. สรุปผลและอภิปรายผล

5.1 สรุปผล

ข้อที่ 1 ศึกษาประวัติท้าวเวสสุวรรณ พบว่า ท้าวเวสสุวรรณ เป็นหนึ่งในจตุโลกบาลผู้ปกป้องทิศเหนือ มีหน้าที่ปกครองยักษ์ซึ่งจัดเป็นอมนุษย์ประเภทหนึ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ท้าวเวสสุวรรณเดิมเป็นพราหมณ์ชื่อกุเวร ผู้สร้างกุศลโดยให้ทานและสร้างสาธารณประโยชน์จนได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา มีหน้าที่ป้องกันภัยจากอสูรและตรวจตราโลกมนุษย์ รายงานกรรมดีกรรมชั่วของมนุษย์ต่อเทวสภา นอกจากนี้ยังเป็นเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่งและความยุติธรรม มี 4 ปาง ได้แก่ ปางจาตุมหาราช ปางพรหมาสูติเทพ และปางมนุษย์ ซึ่งแต่ละปางมีหน้าที่และพลังอำนาจต่างกัน ความเชื่อในท้าวเวสสุวรรณยังสืบเนื่องในคติพราหมณ์-ฮินดู โดยมีนามว่า “กุเวร” หรือ “ไวศรวัน” เทพเจ้าแห่งทรัพย์สินผู้ครองเขาไกรลาส และในลัทธิเต๋าของจีน ทรงปรากฏเป็น “เหวินเทียนหวัง” หนึ่งในจตุโลกบาลที่ทำหน้าที่ปกป้องทิศเหนือเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมและศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันท้าวเวสสุวรรณเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ป้องกันภัย และความเจริญรุ่งเรืองทางจิตใจและชีวิต

ข้อที่ 2 ศึกษาความเชื่อของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล พบว่า ความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณในศาสนาพุทธมีต้นกำเนิดจากอินเดีย แพร่เข้าสู่ไทยพร้อมวัฒนธรรมและการค้าของพ่อค้าชาวอินเดีย โดยเชื่อว่าเป็นเทพผู้บันดาลความมั่งคั่งและความรุ่งเรือง พบหลักฐานตั้งแต่สมัยทวารวดี - ศรีวิชัย ที่นครปฐม สุพรรณบุรี และนครศรีธรรมราช ต่อมาในสมัยสุโขทัย - รัตนโกสินทร์ ท้าวเวสสุวรรณได้รับการยกย่องเป็นจตุโลกบาลผู้พิทักษ์ทิศเหนือและผู้รักษาพระพุทธศาสนา ปรากฏในบทสวด “อาถรรพณ์ปริตร” เพื่อป้องกันอมนุษย์และภัยร้าย ส่วนในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณคือ “พระกุเวร” หรือ “ไพศรพน” เทพจตุโลกบาลทิศเหนือ เจ้าแห่งขุมทรัพย์ ผู้บันดาลความมั่งคั่งแก่ผู้บูชา มีชื่อเรียกต่างกัน “ขัมภล” ตามคติมหายาน ซึ่งแนวคิดนี้สืบทอดไปสู่ศาสนาพุทธและเชน สำหรับในลัทธิเต๋า “เหวินเทียนหวัง” หรือ “เหวินเทียนหวัง” เป็นหนึ่งในจตุโลกบาล ผู้พิทักษ์ทิศเหนือ เป็นสัญลักษณ์แห่งความกลมกลืนและธรรมะในการปราบมาร ชาวจีนเชื่อว่าการบูชาท่านจะนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่งคั่ง และขจัดภัยพิบัติ โดยนิยมประดิษฐานรูปเคารพไว้ที่ทางเข้าวัดหรือศาลเจ้า

5.2 อภิปรายผล

ข้อที่ 1 ศึกษาประวัติท้าวเวสสุวรรณ พบว่า ท้าวเวสสุวรรณ เป็นหนึ่งในจตุโลกบาลผู้ปกป้องทิศเหนือ มีหน้าที่ปกครองยักษ์ซึ่งจัดเป็นอมนุษย์ประเภทหนึ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ท้าวเวสสุวรรณเดิมเป็นพราหมณ์ชื่อกุเวร ผู้สร้างกุศลโดยให้ทานและสร้างสาธารณประโยชน์จนได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา มีหน้าที่ป้องกันภัยจากอสูรและตรวจตราโลกมนุษย์ รายงานกรรมดีกรรมชั่วของมนุษย์ต่อเทวสภา นอกจากนี้ยังเป็นเทพผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่งและความยุติธรรม มี 4 ปาง ได้แก่ ปางจาตุมหาราช ปางพรหมาสูติเทพ และปางมนุษย์ ซึ่งแต่ละปางมีหน้าที่และพลังอำนาจต่างกัน ความเชื่อในท้าวเวสสุวรรณยังสืบเนื่องในคติพราหมณ์-ฮินดู โดยมีนามว่า “กุเวร” หรือ “ไวศรวัน” เทพเจ้าแห่งทรัพย์สินผู้ครองเขาไกรลาส และในลัทธิเต๋าของจีน ทรงปรากฏเป็น “เหวินเทียนหวัง” หนึ่งในจตุโลกบาลที่ทำหน้าที่ปกป้องทิศเหนือเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมและศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปัจจุบันท้าวเวสสุวรรณเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ป้องกันภัย และความเจริญรุ่งเรืองทางจิตใจและชีวิต *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของปริวรรต ศิระเกียรติสกุล และอรอุษา สุวรรณประเทศ (2562) เรื่อง ท้าวเวสสุวรรณคือใครในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและฮินดู พบว่า ท้าวเวสสุวรรณ ในไตรภูมิอภิปรัชชาบรรยายว่าท่านเป็นหัวหน้าของจตุโลกบาลเทพเทวาปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ปกครองยักษ์จึงทำให้นิรมานกายของท่านปรากฏให้พบเห็นได้ทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น บริเวณประตูทางเข้าวัด โบสถ์ วิหาร บาง

คราวอาจพบเห็นท่านในลักษณะรูปเคารพบูชาที่ตั้งอยู่ในเทวาลัย โดยรูปลักษณะของท้าวเวสสุวรรณปรากฏในรูปลักษณะของยักษ์ยืนถือกระบองยาวหรือคทา *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของพระครูอุดมชัยสาร อุณะหะ อนุตตโร (2564) เรื่อง ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณ(ยักษ์)ในพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ท้าวเวสสุวรรณหรือในภาษาพราหมณ์เรียกว่า "ท้าวกุเวร" ถ้าในพระพุทธรูปจะเรียก "ท้าวไพสพ" เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่งภูตผีปีศาจทั้งหลาย เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เป็นหัวหน้ายักษ์ทั้งหลาย เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของพระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ และคณะ (2565) เรื่อง เวสสุวรรณมหาเทพผู้มั่งคั่งผู้พิทักษ์พุทธศาสนา พบว่า ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ท้าวกุเวร" เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่ง ภูตผีปีศาจทั้งหลาย เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เป็นหัวหน้ายักษ์ทั้งหลาย เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ มีหน้าที่ดูแล ให้ความคุ้มครองเทพทั้งหลาย *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของกิตติวดีชาญประโคน (2565) เรื่อง คติความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่อาเภอพนมสารคามจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ในศาสนาพุทธท้าวเวสสุวรรณมีบทบาทหน้าที่ในฐานะโลกบาลและเทพแห่งความมั่งคั่งเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และยังมีบทบาทในฐานะเทพผู้พิทักษ์พระพุทธรูปและพุทธสถานอีกด้วย บทบาทของท้าวเวสสุวรรณในฐานะโลกบาลนั้นแบ่งได้เป็นสองส่วนคือส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์และส่วนที่เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวรรค์นั้นท้าวเวสสุวรรณมีหน้าที่ร่วมกับจตุโลกบาลองค์อื่นๆปกป้องการรุกรานของศัตรูโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกอสูร โดยท้าวเวสสุวรรณทำหน้าที่อารักขาด้านทิศเหนือ นอกจากนี้ท้าวเวสสุวรรณยังมีหน้าที่เข้าร่วมประชุมในเทวสภาของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พร้อมทั้งอารักขาพระอินทร์ด้วย *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของพรุรำไพ ประภัสสร และคณะ (2567) เรื่อง บทบาทและอิทธิพลท้าวเวสสุวรรณ(เวสสุวรรณ)ในสังคมไทย พบว่า ท้าวเวสสุวรรณ เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 อธิบดีแห่งอสูร โดยเป็นเทพผู้ปกป้องพระพุทธรูป และ เป็นเทพผู้คุ้มครองโลกมนุษย์ คอยปิดเป้าสิ่งไม่ดีออกไปจากชีวิตของผู้ที่นับถือบูชา อีกทั้งยังเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภที่มีขุมทรัพย์มหาศาล

ข้อที่ 2 ศึกษาความเชื่อของท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพผู้ปกป้องและเสริมสิริมงคล พบว่า ความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณในศาสนาพุทธมีต้นกำเนิดจากอินเดีย แพร่เข้าสู่ไทยพร้อมวัฒนธรรมและการค้าของพ่อค้าชาวอินเดีย โดยเชื่อว่าเป็นเทพผู้บันดาลความมั่งคั่งและความรุ่งเรือง พบหลักฐานตั้งแต่สมัยทวารวดี-ศรีวิชัย ที่นครปฐม สุพรรณบุรี และนครศรีธรรมราช ต่อมาในสมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์ ท้าวเวสสุวรรณได้รับการยกย่องเป็นจตุโลกบาลผู้พิทักษ์ทิศเหนือและผู้รักษาพระพุทธรูป ปราภฏในบทสวด "อาฏานาฎิยปริตร" เพื่อป้องกันอมนุษย์และภัยร้าย ส่วนในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ท้าวเวสสุวรรณคือ "พระกุเวร" หรือ "ไพศรพน" เทพจตุโลกบาลทิศเหนือ เจ้าแห่งขุมทรัพย์ผู้บันดาลความมั่งคั่งแก่ผู้บูชา มีชื่อเรียกต่างกัน "ขัมภล" ตามคติมหายาน ซึ่งแนวคิดนี้สืบทอดไปสู่ศาสนาพุทธและเซน สำหรับในลัทธิเต๋า "เหวินเทียนอ๋อง" หรือ "เหวินเทียนหวัง" เป็นหนึ่งในจตุโลกบาล ผู้พิทักษ์ทิศเหนือ เป็นสัญลักษณ์แห่งความกลมกลืนและธรรมะในการปราบมาร ชาวจีนเชื่อว่าการบูชาท่านจะนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่นคง และขจัดภัยพิบัติ โดยนิยมประดิษฐานรูปเคารพไว้ที่ทางเข้าวัดหรือศาลเจ้า *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของภารติ มหาจันทร์ และคณะ (2560) เรื่องท้าวเวสสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทย พบว่า เป็นเทพที่สามารถบันดาลให้ผู้ที่นับถือพระองค์ประสบความสำเร็จจากความมั่งคั่งจากการค้าได้ คติการนับถือพระกุเวรในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ ได้ตกทอดมายังศาสนาพุทธและศาสนาเซน *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของพระครูใบฎีกาวิชาญ วิสุทโธ และคณะ (2565) เรื่อง เวสสุวรรณมหาเทพผู้มั่งคั่งผู้พิทักษ์พุทธศาสนา พบว่า มีความเชื่อว่าเป็นเครื่องรางที่นำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า คติการนับถือท้าวเวสสุวรรณในฐานะเทพแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยได้แพร่หลายไปในสังคมวัฒนธรรมทวารวดี และสังคมในวัฒนธรรมศรีวิชัยดังพบหลักฐานรูปเคารพท้าวเวสสุวรรณตามแหล่งชุมชนที่เคยเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมาก่อนในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11-16 *สอดคล้องกับงานวิจัย*ของพรุรำไพ

ประภัสสร และคณะ (2567) เรื่อง บทบาทและอิทธิพลท้าวเวสสุวรรณ(เวสสุวรรณ)ในสังคมไทย พบว่า สำหรับสังคมไทยรับเอาความเชื่อทั้งในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดียและพระพุทธศาสนาหลอมรวมกันเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเพื่อให้เกิดคุณค่าและความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในแต่ละยุคสมัย ที่สืบสานต่อกันมาในสังคมไทยเป็นเวลาหลายร้อยปีดังเช่น ตัวอย่างกรณีศึกษา ท้าวเวสสุวรรณ วัดพระศรีมหาธาตุ พิษณุโลกและท้าวเวสสุวรรณ วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร **สอดคล้องกับงานวิจัย** ของประยูร ป้อมสุวรรณ (2568) เรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่อท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทยตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา พบว่า สังคมไทยเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณมีสถานะเป็นยักษ์รูปร่างน่ากลัว เป็นพญายม เป็นพระเจ้าพิมพิสาร เป็นเทพแห่งความมั่งคั่งหรือเจ้าแห่งโชคลาภ และเป็นหัวหน้าของท้าวจตุโลกบาล **สอดคล้องกับ** สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลางเล่ม 1 กล่าวถึงเทพภูเวรว่า เป็นโลกบาลประจำทิศเหนือ เป็นเจ้าแห่งขุมทรัพย์ มีชื่อเรียกหลายชื่อ คือ เวสสุวรรณ ไผศรพณ์ ไวศรพณ์ จีนเรียก โต้วหนหรือ โต้วปุ่น ญี่ปุ่นเรียก พิสมอน ชาวพุทธนับถือเทพภูเวรในนาม “ท้าวเวสสุวรรณ” หรือ “เทพขัมภล” มีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่งและโลกบาลเช่นเดียวกันกับในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเมื่อ มีฐานะเป็นโลกบาล จะมีนามว่าท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวไพศรพณ์หรือท้าวภูเวร เมื่อมีฐานะเป็นเทพแห่งความมั่งคั่ง ตามลัทธิมหายานจะมีนามว่า เทพขัมภล

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

6.1.1 ศึกษาความเชื่อเชิงเปรียบเทียบ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ “ท้าวเวสสุวรรณ” กับเทพผู้พิทักษ์หรือเทพแห่งทรัพย์ในวัฒนธรรมอื่น เช่น “เหวินเทียนหวัง” ของจีน หรือ “กุเวร” ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพื่อให้เข้าใจถึงพัฒนาการของคติความเชื่อและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่หลอมรวมกัน

6.1.2 ขยายการวิจัยไปยังพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย ควรเก็บข้อมูลภาคสนามจากหลายภูมิภาค เพื่อศึกษาความแตกต่างของพิธีกรรม การบูชา และความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่น เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ศึกษามิติทางสังคมและเศรษฐกิจของความเชื่อ ควรต่อยอดการวิจัยในด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการบูชาท้าวเวสสุวรรณ เช่น การสร้างวัตถุมงคล การท่องเที่ยวเชิงศาสนา และบทบาทของศรัทธาในเศรษฐกิจชุมชน

6.2.2 บูรณาการองค์ความรู้กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีการบูชาท้าวเวสสุวรรณในท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจอันถูกต้อง ลดความเชื่อผิด ๆ และสืบสานมรดกทางจิตวิญญาณให้คงอยู่ในสังคมไทยต่อไป

7. เอกสารอ้างอิง

กิตติวดี ชาญประโคน. (2565). ความเชื่อและบทบาทของท้าวเวสสุวรรณที่วัดโพธิ์ใหญ่ อำเภอพนมสารคาม

จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.

ชญาบุญ บุญสิริวรรณ, อธิเทพ ผาธา และสุภาพรรณ เพิ่มพูล. (2567). การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของท้าว

มหาราชทั้ง 4 ในอาถรรพณ์วิทยุสูตร. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*.

- ชนิษฐา ใจเป็ง. (2565). การท่องเที่ยวกับความเชื่อในเรื่องท้าวเวสสุวรรณของนักท่องเที่ยวชาวไทย กรณีศึกษา วัดจุฬามณี ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสาร มจร. ตรีภูมิจัยปริทรรศน์*.
- ณัฐวุฒิ วงศ์สุวรรณ. (2561). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในท้าวเวสสุวรรณกับพฤติกรรมมารยาทของชาวไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารศิลปศาสตร์*.
- ปรีวัตร ศิระเกียรติสกุล และอรอุษา สุวรรณประเทศ. (2562). ท้าวเวสสุวรรณคือใครในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและฮินดู. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.
- พชรไพ ประภัสสร. (2567). จากยักษ์สู่เทพเจ้าแห่งโชคกลาง (ท้าวเวสสุวรรณ): บทบาทและอิทธิพลของท้าวเวสสุวรรณในสังคมไทย. *วารสารงานสื่อศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*.
- พระครูอุดมชัยสาร อุณะหะ อนุตตโร. (2564). ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับท้าวเวสสุวรรณ (ยักษ์) ในพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารวณัฏมถรรพศาสตร์ปริทรรศน์*.
- พระครูสิริทวี อ่อนปัสสา. (2563). กระบวนการสร้างจิตสำนึกด้านศิลปวัฒนธรรมเชิงพุทธในสังคมไทย. *JGSR วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*.
- พระเทพ เทธมโม และพระมหาสากล สุภรเมธี. (2560). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ท้าว महाराชใน พุทธปรัชญาเถรวาทตามทรรศนะพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกุญชีลิงดำ). *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*.
- พระมหาภิรัต วรกิตติ และพระมหาบวรวิทย์ รตนโชโต. (2568). ท้าวทั้ง 4 ฤๅษีทั้ง 6 : การศึกษาแนวคิด การได้มา และการใช้อำนาจและ กระบวนการเรียนรู้วิถีปฏิบัติ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 14(1), 43-56.
- ภารดี มหาจันทร์, มนัส แก้วบุชา และกิตติยวดี ชาญประโคน. (2560). *ท้าวเวสสุวรรณในสังคมและวัฒนธรรมไทย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุธิดา ต้นเลิศ. (2566). การเรียนรู้ด้วยตนเอง: พุทธสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดนครพนม. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (MCJOU)*.
- สว่างจิต ขันดี, พระชยานันท์มณี และชำนาญ เกิดช่อ. (2565). ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวน่านที่มีต่อเส้าพระหลักเมื่อน่าน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- อ้อมบุญ ทิพย์สุนา. (2563). การใช้ประโยชน์ ผลกระทบ และการฟื้นฟูแหล่งอาหารของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านศรีสมบุญ ตำบลชานุมาน อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*.
- อนุชาติ โตประโคน, อนุสรฯ หมักไธสง, นิภารัตน์ เอาเจริญยิ่ง และเจษฎา ความคุ้มเคย. (2567). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อส่วนประสมทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณตามรอยท้าวเวสสุวรรณในเขตกรุงเทพมหานคร*.